

*Євген Борисович Кубко,
головний науковий співробітник
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор
ORCID: 0009-0005-0775-5582*

ПРЕЮДИЦІЯ ЯК ДИНАМІЧНИЙ ПРИНЦИП СУЧАСНОЇ ДОКТРИНИ ПРАВОРЕАЛІЗАЦІЇ

Вступ. Сучасна доктрина правореалізації України формується під впливом як загальних умов функціонування правової системи (економічних, політичних, ідеологічних, інформаційних тощо), так і під впливом розвитку сучасної юридичної практики і її відображення в теоретичних поглядах на українську державу, її правову систему, на тенденції її взаємодії з навколишнім світовим правовим простором. У цьому відношенні національна доктрина правореалізації пов'язана з міжнародною і національною юридичною діяльністю, із досягненнями світової юридичної науки, що спирається на багатогранну юридичну практику, а також на загальновизнану тенденцію конвергенції правових систем – англосаксонської і романо-германської правових сімей. Відповідно відбувається й трансформація принципів побудови й розвитку сучасної доктрини правореалізації, серед яких можна виділити ті принципи, які мають динамічний характер, тобто змінюються під впливом сучасної юридичної практики і концентрованих правових ідей, що формуються і з часом набувають сталого стану.

Загальна концепція розвитку правової системи України пов'язана з певним пріоритетом і орієнтацією на загальнолюдські цінності, на інтеграцію у європейський правовий простір. Відповідно принципи правореалізації доктринального характеру повинні відображати динаміку загальних тенденцій сучасного праворозуміння. Одним із таких динамічних принципів національної доктрини правореалізації виступає преюдиція, традиційне розуміння якої в якості процесуального інституту доказового права сьогодні не відображає багатогранності його впливу на правову систему загалом. Преюдиція виходить за рамки лише доказових інститутів сучасної юридичної, зокрема судової, системи, а все більше виконує функцію стабілізації правового порядку, узгодженості юридичної практики. Виходячи з ґносеологічних зв'язків між такими правовими явищами, як реалізація права, реалізація суб'єктивних прав і юридична практика, які вже були предметом розгляду з концептуальних методологічних позицій, слід визначити, що преюдиція як елемент правозастосування, має важливе значення для правової визначеності й остаточності юридичних (судових) рішень, що становлять невід'ємні елементи верховенства права. Аналіз концептуального зв'язку розуміння преюдиційності у вітчизняній юридичній науці з правовими ідеями в розвинутих юридичних системах дає можливість визначити параметри подальшої інтеграції національної правової системи в її доктринальному уявленні в сучасну парадигму правосприйняття. Преюдиція має розглядатися не лише у вузькогалузевому, процесуально-правовому контексті, а й у аспекті формування сучасної доктрини правореалізації, оскільки преюдиційність багато в чому визначає як саму технологію дії права, так і кінцевий ефект відповідності правової системи України міжнародно-правовим стандартам.

Стан розробки проблеми. Сучасна юридична практика характеризується значним посиленням ролі судових рішень у формуванні правового порядку. Забезпечуючи вирішення конкретних спорів, прийняття юридичних рішень, судово-правова система таким чином стимулює подальший розвиток правових відносин, їхню спрямованість і бажані юридичні наслідки. Виходячи з призначення преюдиції як інституту обов'язковості встановлених судом юрисдикційних фактів і їхнього впливу на правові висновки суддів, слід функціонально визначити преюдицію в контексті забезпечення стабільності правового порядку й ефективності правозастосування. Це потребує певного переосмислення преюдиції крізь призму загальної теорії права та доктрини правореалізації. Дослідження преюдиції проводилось головню в рамках науки цивільного права і процесу, теорії

адміністративного та господарського судочинства. У цих дослідженнях преюдиція пов'язувалася з реалізацією принципу правової визначеності й верховенства права в рамках концентрації уваги, на суб'єктних межах преюдиціальних фактів [1], на необхідності переходу від «технічної преюдиції» (звільнення від доказування) до «ідеологічної преюдиції» (висновки Верховного Суду є обов'язковим орієнтиром для нижчих інстанцій) [2], на ролі преюдиції як інструменту боротьби зі зловживаннями процесуальними правами [3]. У наукових дослідженнях аналізувалися також міжгалузева преюдиція (преюдиційне значення незаконності актів органів влади для господарських судів про відшкодування збитків) [4], а також ставилося питання про класифікацію преюдиціальних фактів і існування проблем «преюдиціальних пасток» та штучного утворення преюдиції для блокування судових процесів [5]. Розглядалися також питання можливості маніпулювання судовими рішеннями у зв'язку із застосуванням преюдиції, а також помилковості копіювання фактів із цивільних справ у кримінальному процесі й у порушенні стандартів доказування [6]. Питання дії преюдиції таким чином розглядалося з погляду галузевих матеріально-правових і процесуально-правових інститутів, а теоретичне узагальнення впливу преюдиції на формування сучасної доктрини правореалізації з погляду відповідних теоретичних узагальнень відбувається лише епізодично. Характерно, що в законодавстві, зокрема у чинних процесуальних кодексах України, термін «преюдиція» не використовується, а застосовується не доктринальна, а описова юридична конструкція: «обставини, встановлені рішенням суду, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді іншої справи».

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи преюдицію як процесуально-правовий інститут, важливим для доктринального розуміння є визначити його функціональну структуру. Вона полягає в забезпеченні процесуальної економії, у запобіганні прийняттю суперечливих судових рішень, у підвищенні ефективності судового захисту. Такі функції преюдиції набувають певної конкретизації в контексті взаємозв'язку з основними формами правореалізації. І хоча преюдиція та її доктринальне осмислення пов'язані головно з такою формою реалізації права, як правозастосування, водночас і інші форми правореалізації (дотримання права, виконання права, використання права) також пов'язані з доктринальним розумінням преюдиціальності юридичних фактів. Отже, значення преюдиції виходить за межі конкретного судового провадження. Воно впливає на подальші правовідносини і формує певний правовий результат, який має обов'язкове значення для інших правореалізаційних процесів. Отже, преюдиція характеризується як засіб забезпечення стабільності правових результатів. Відповідно, можна констатувати, що відбувається трансформація преюдиції із «технічного» процесуального інституту у правовий принцип, який все більше набуває характеру динамічності, відображає перетворення індивідуального судового рішення на елемент загальної системи правореалізації. Інакше кажучи, динамізм принципу доктринального розуміння в контексті преюдиціальності юридичних фактів визначається функцією трансформації індивідуального судового рішення в елемент загальної системи правового регулювання.

З процесуального погляду преюдиція визначається як обов'язковість фактів, установлених судовим рішенням, що набрало законної сили, які (юридичні факти) не підлягають повторному доказуванню в іншій судовій справі. Преюдиційне значення мають лише ті факти, які були безпосередньо встановлені судом і відображені в мотивувальній частині рішення. Крім того, за загальним правилом преюдиція застосовується за умови участі у справі тих самих осіб чи особи, стосовно якої встановлені відповідні юридичні факти – відповідні життєві обставини. Тобто преюдиція має визначені суб'єктивні й об'єктивні характеристики. При цьому йдеться саме про юридичні факти, а не про оцінку судом цих юридичних фактів. Це важливе положення пов'язане з формуванням юридичних наслідків у подальших процесах правореалізації. Виконуючи функцію інституційної пам'яті правової системи, преюдиція, безумовно, впливає й на висновки, зроблені в судових рішеннях. Щобільше, на етапі функціонування суб'єктивних прав у механізмі правореалізації суб'єктів права цікавить не стільки встановлення конкретних юридичних фактів, скільки оцінка судом таких фактів і, головне, висновки, зроблені в конкретних юридичних (судових) рішеннях. Інакше кажучи, йдеться про рівень обов'язковості судових рішень, що є характерною рисою інституту звільнення від доказування (преюдиції). Як уже зазначалось, преюдиція виконує функції процесуальної економії, уникнення суперечливих судових рішень, а також стабільності правових висновків.

У континентальній правовій традиції преюдиція стосується фактичних обставин, а не правових висновків. Проте цей загальний теоретичний наратив перебуває під впливом конвергенційних процесів. Хоча романо-германська правова сім'я, до якої належить і Україна, традиційно не визнає судову практику формальним джерелом права, водночас практична юридична діяльність із застосування права як форми його реалізації не може існувати без механізмів, які забезпечують узгодженість судових рішень. Таку узгодженість забезпечує до певної міри преюдиція, оскільки передбачає неможливість і недоцільність повторного доказування в інших судових провадженнях фактів, які вже були встановлені судовими рішеннями, що набрали законної сили. Обов'язковість застосування преюдиції передбачена відповідними нормами законодавства (ст. 82 ЦПК України, ст. 75 ГПК України, ст. 78 КАСУ) і така обов'язковість впливає на обов'язковість самого судового рішення, яке базується на преюдиційності фактів, і зумовлює стабільність судової практики як необхідного елементу стабільності правової системи України.

Обов'язковість судових рішень і стабільності судової практики багато в чому пов'язана із правовими висновками Верховного Суду, що передбачено Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Стаття 13 цього закону визначає: суди при застосуванні норм права враховують висновки щодо застосування норм права, викладені в постановах Верховного Суду. І хоча правові висновки не є формальною преюдицією, вони мають квазіпрецедентну характеристику і орієнтують силу, виступаючи до певної міри прецедентним тлумаченням. У доктрині судового прецеденту (*doctrine of precedent*), яка є фундаментальною для правових систем загального права (*common law*), обов'язковим є принцип *stare decisis* — «дотримання вже вирішеного». У цій доктрині ключове значення має правова позиція суду, яка стала підставою прийнятого рішення (*ratio decidendi*). Схематично кажучи, на відміну від преюдиції, прецедент поширюється не лише на факти, а й на зроблені судом висновки на правову інтерпретацію відповідних норм права.

У сучасній юридичній практиці в Україні висновки Верховного Суду набувають майже преюдиційного значення в тих випадках, коли позиція Верховного Суду багаторазово підтверджується, що дає можливість формувати відповідну правову доктрину Верховного Суду. Водночас у законодавстві передбачена можливість відступу від позиції Верховного Суду через Об'єднану палату чи Велику Палату Верховного Суду. Аналізуючи такі процеси, зіставляючи їх з аналогічними процесами в інших юрисдикціях не можна не помітити, що відбувається певна конвергенційна взаємодія між правовими системами, що яскраво відображається в динаміці правових інститутів, включно з процесами трансформації преюдиції як принципу доктрини правореалізації. Сьогодні можна констатувати, що в українській правовій системі в аспекті юридичної обов'язковості сформувався гібридний механізм правореалізації, який передбачає, з одного боку, формально закріплену концептуальну модель континентального права без формального прецеденту, а з іншого — фактичну прецедентну орієнтацію через правові висновки Верховного Суду, які можна схарактеризувати як нормативно-орієнтовані акти судового тлумачення. Така гібридна модель базується на розмежуванні фактів і правової оцінки цих фактів і вона породжує складні питання практичного характеру, що пов'язані з необхідністю практичного розмежування питань фактів і питань права. Це утворює інтерпретаційні труднощі, якщо такі питання чітко не виокремлені. У правовій доктрині правореалізації виникає складна ситуація, пов'язана з тим, що інколи сам факт і оцінка факту настільки переплетені, що їх неможливо відокремити. Виникає так звана проблема змішування питань факту і питань права, коли суд спочатку зобов'язаний встановити фактичні обставини, потім застосувати до них правові критерії. Але ці два елементи (етапи) настільки взаємопов'язані, що їх неможливо відокремити. Зрозуміло, що в прецедентній правовій системі така проблема не має особливої гостроти, оскільки «преюдиційного значення» набуває все судове рішення, яке стає судовим прецедентом. У національній доктрині правореалізації вирішення такої та схожих проблем відбувається шляхом певного нівелювання преюдиційальністю і пом'якшенням вимог щодо обов'язковості вже встановлених юридичних фактів та звільнення від доказування. У висновках Верховного Суду останніх років застосовується формула «звільнення від доказування, навіть у разі наявності преюдиційних обставин, встановлених у рішенні суду, не може мати абсолютного характеру і не може сприйматись судами як неможливість спростування під час судового розгляду обставин, які зазначені в іншому судовому рішенні» [7]. Отже, стан обов'язковості, а відповідно, і

стабільності судової практики зміщується у бік вагомості висновків, а не преюдиційності фактів, що до певної міри є наслідком доктринальної конвергенції.

Дія преюдиціальних елементів правореалізації у більш узагальненому аспекті викликана необхідністю застосування механізму переведення юридичного факту в юридичний висновок. Таким механізмом є правовий стандарт. У загальнотеоретичному розумінні правовий стандарт має відповідну структуру, включно із нормативним критерієм (еталоном), за допомогою якого суд оцінює встановлені факти й робить юридичний висновок. У контексті преюдиції правовий стандарт розглядається як узагальнене правило, як модель юридичної оцінки, що сформована судовою практикою щодо певного типу правовідносин. Правовий стандарт використовується судами для кваліфікації встановлених фактів як критерій співвідношення фактичних обставин із нормами права. Правовий стандарт формується на перетині правових норм, судової практики і правової доктрини. Це стосується як національних, так і міжнародних правових стандартів, маючи на увазі їхню загальну логічну структуру [8]. Проте, що стосується доктрини правореалізації, слід зауважити, що правовий стандарт як зв'язок між фактом і юридичним висновком виступає у вигляді оціночного критерію. Наприклад, у законодавстві з тією чи іншою мірою конкретності встановлені оціночні поняття добросовісності, розумності, належної обачності, справедливості, зловживання правом тощо, які використовуються судом під час оцінювання фактичних обставин. Правовий стандарт фіксується в мотивувальній частині судових рішень, де пояснюється як тлумачиться норма, які застосовуються критерії, які факти мають значення, наприклад, для оцінки добросовісності чи належної обачності тощо. Відповідно, міжнародні правові стандарти формуються через практику міжнародних судів, зокрема Європейського суду з прав людини, й інших юрисдикційних органів.

У зв'язку з цим виникає проблема стабільності судових рішень, у яких оцінка фактів відбувається за доволі неформалізованою системою правових стандартів. Схожі проблеми існують і в системі прецедентного права, які активно обговорюються представниками західної юридичної науки. З погляду преюдиції як динамічного принципу доктрини правореалізації порівняльний аналіз правових систем в аспекті схожих інституцій преюдиційного значення в різних правових системах набуває особливого значення. У західній правовій традиції й особливо в країнах *common law* аналогом української преюдиційної конструкції є доктрина *preclusion* (виключення), яка складається з правил неможливості повторного позову (*claim preclusion*) та неможливості повторного оспорування факту (*issue preclusion* або *collateral estoppel*). У наукових дослідженнях з цієї проблематики преюдиція розглядається не просто як правило технічної економії часу, а як важлива умова існування судової влади. Констатується принцип, що якщо рішення можна вільно переглядати в інших процесах, то суд втрачає свою функцію остаточного арбітра, що може призвести до руйнування судової влади [9]. Як загальна тенденція доктринального розуміння процесів правореалізації, які спостерігаються в західній науковій юридичній літературі, слід зазначити тенденцію до пояснення так званої гнучкої преюдиції, яка фактично означає певний доктринальний перегляд канонів преюдиційної діяльності. У сучасних роботах юристів США та Італії наголошується, що преюдиція не повинна застосовуватися, якщо це призведе до «очевидної несправедливості» [10], або якщо в першому процесі у сторони не було стимулу активно захищатися (наприклад через малу суму позову). Отже, і в континентальних правових системах, і в системах *Common Law* відбувається певне відхилення від розуміння преюдиції як непорушного процесуального імперативу й наближення до гнучких стандартів, яке спостерігається у національній доктринальній правореалізації.

Сучасна українська доктрина преюдиції поступово трансформується під впливом міжнародних правових інститутів, а також деяких правових інститутів, інших національних правових систем. На відміну від класичного континентального підходу, де преюдиція розглядається як «істина, встановлена судом», сучасна західна преюдиційна доктрина наголошує головню на її функціональному призначенні, а саме на запобіганні повторним спорам та на економії судових ресурсів. Сучасний правореалізаційний механізм фактично поєднує класичні вимоги обов'язковості судових рішень і як його елемент обов'язковості встановлених фактів, звільнення від повторного доказування тощо з більш розвинутими регулятивними елементами преюдиційного типу, з більш розвинутими преюдиційними правилами й заборонами. Так українські суди все частіше звертаються, наприклад, до заборони суперечливої поведінки сторін, яка у західній доктрині відома як правило *estoppel* і яке може розглядатись як форма преюдиції. Відповідно до *estoppel*, якщо сторона визнала певний

факт у першому процесі чи не оскаржила його, вона блокується у спробах заперечити цей факт у майбутньому. Відмінність полягає в тому, що якщо в Україні преюдиція працює до певної міри автоматично незалежно від поведінки сторін, що інколи має негативний для правосуддя ефект, то в західній правовій традиції преюдиція розглядається більше як право сторони заблокувати свого опонента, досягти бажаного юридичного результату. Відповідно виникають концепції на кшталт так званої гнучкої остаточноності, яка передбачає, що преюдиція може не застосовуватися за наявності певних обставин (наприклад, коли сторона в попередньому процесі мала значно менше процесуальних можливостей для захисту, або коли з'явилися нові технічні чи наукові методи для спростування раніше встановлених фактів тощо). Отже, можна відмітити, що такі концепції спрямовані на більш тонке й делікатне регулювання питань преюдиційності, що може бути запозичено в національній доктринальній правореалізації. Наприклад, західна доктрина *issue preclusion* у разі її застосування в українському процесі дозволила б перейти від механістичного розуміння преюдиції до її справедливого застосування. На мою думку, суд повинен мати право відійти від преюдиційних фактів, якщо їхнє застосування призведе, наприклад, до легалізації очевидного зловживання правом чи до порушення принципу рівності сторін.

Доктринальне переосмислення преюдиції як інституту і принципу доктрини правореалізації перебуває на стадії певної трансформації, яка зумовлена низкою факторів, зокрема практикою Європейського суду з прав людини, який, як відомо, є джерелом національного права. Це дає можливість коригувати механізм оцінки преюдиційних фактів з точки зору правових стандартів, які багато в чому формуються цим судом. Крім того, сама оцінка фактів і їх преюдиційність повинні бути скориговані із загальновизнаними правовими стандартами. Процеси, що відбуваються у сфері процесуального законодавства щодо преюдиції, стають складними, а інколи й неоднозначними. Загальне правило, що обставини, встановлені рішенням суду, яке вступило в законну силу, не підлягають повторному доказуванню, у практичному застосуванні демонструє значну кількість нюансів, які до певної міри конкурують із тлумаченням преюдиції як лише запобіжника для процесуальних витрат. Преюдиція головню спрямована на запобігання ухваленню суперечливих судових рішень і на підвищення загальної ефективності судового захисту і системи правореалізації загалом. Преюдиція, що спрямована на юридичні факти, разом із тим пов'язана з формуванням юридичних висновків і функціонуванням правових стандартів, що робить інститут преюдиції динамічним принципом правореалізації.

Висновки. Правореалізація у загальній теорії права визначається як процес втілення правових норм у фактичну поведінку суб'єктів права. Правозастосування як одна з форм правореалізації безпосередньо пов'язане з інститутом преюдиції, оскільки саме преюдиційні обставини виступають джерелом формування майбутніх результатів діяльності суду як невід'ємної складової загальної юридичної практики. Водночас дія преюдиції не обмежується рамками конкретного судового провадження. Вона впливає на подальші правові висновки і формує юридичні наслідки в подальших процесах правореалізації. Преюдиція являє собою механізм «юридичної пам'яті» правової системи. У сучасних правових системах, включно з правовою системою України, преюдиція набуває рис динамічного принципу правореалізації, який проявляється у здатності інтегрувати судові рішення в систему правового порядку, забезпечувати правову визначеність і узгодженість правозастосування. Преюдиція, виступаючи індивідуальним актом правосуддя, трансформується разом із тим у структурний елемент правового порядку, що сприяє стабільності правових відносин і підвищує ефективність правового регулювання. Преюдиція впливає на поведінку суб'єктів права, які мають враховувати правові наслідки вже встановлених фактів. У зв'язку з цим преюдицію слід розглядати як динамічний принцип сучасної доктрини правореалізації.

Список використаних джерел

1. Бондар О. С. Преюдиційність судових рішень у цивільному судочинстві України: теоретико-прикладний аспект: монографія. Одеса: Гельветика, 2023. 214 с.
2. Єдність судової практики як запорука правової визначеності: кол. моногр. / за ред. М. М. Шумила. Київ: НаУКМА; Алерта, 2024. 456 с.
3. Кузнєцова Н. С., Притика Д. Д. Процесуальні фільтри та преюдиція: пошук балансу між ефективністю та справедливістю. *Право України*. 2023. № 4. С. 12–28.

4. Смокович М. І. Преюдиціальне значення рішень адміністративних судів для вирішення приватних спорів. *Вісник господарського судочинства*. 2024. № 1. С. 5–14.
5. Васильченко В. В. Інститут преюдиції в господарському процесуальному праві України: дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2023. 230 с.
6. Погребняк С. П. Преюдиція та стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному процесі. *Філософія права і загальна теорія права*. 2022. № 2. С. 88–102.
7. Постанова Верховного Суду від 25.03.2021 у справі № 91/2961/19.
8. Кубко Є. Міжнародно-правові стандарти в правовій системі України. *Альманах права*. Правова аналітика: доктринальні підходи та галузеві виміри. Випуск 9. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2018. 512 с. С. 23–28.
9. Kevin M. Clrmtont, Res Judicata: A Handbook on Its Theory, Doctrine, and Practice. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016.
10. Cavallini C., Ariano E. Issue Preclusion out of the U.S.? The Evolution of the Italian Doctrine of Res Judicata in Comparative Context. *Indiana International & Comparative Law Review*. 2021. Vol. 31. P. 1–34.

References

1. Bondar O. S. Preiudytsiinist sudovykh rishen u tsyvilnomu sudochynstvi Ukrainy: teoretyko-prykladnyi aspekt: Monohrafiia. Odesa: Helvetyka, 2023. 214 s.
2. Iednist sudovoï praktyky yak zaporuka pravovoï vyznachivosti: kol. monohr. / za red. M. M. Shumyla. Kyiv: NaUKMA; Alerta, 2024. 456 s.
3. Kuznietsova N. S., Prytyka D. D. Protsesualni filtry ta preiudytsiia: poshuk balansu mizh efektyvnistiu ta spravedlyvistiu. *Pravo Ukrainy*. 2023. № 4. S. 12–28.
4. Smokovych M. I. Preiudytsialne znachennia rishen administratyvnykh sudiv dlia vyrishennia pryvatnykh sporiv. *Visnyk hospodarskoho sudochynstva*. 2024. №1. S. 5–14.
5. Vasylchenko V. V. Instytut preiudytsii v hospodarskomu protsesualnomu pravi Ukrainy: dys. ... d-ra filos.: 081 Pravo. Kyiv: KNU im. T. Shevchenka, 2023. 230 s.
6. Pohrebniak S. P. Preiudytsiia ta standart dokazuvannia «poza rozumnym sumnivom» u kryminalnomu protsesi. *Filosofia prava i zahalna teoriia prava*. 2022. № 2. S. 88–102.
7. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 25.03.2021 u spravi № 91/2961/19.
8. Kubko Ye. Mizhnarodno-pravovi standarty v pravovii systemi Ukrainy. Almanakh prava. *Pravova analityka: doktrynalni pidkhody ta haluzevi vymiry*. Vypusk 9. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2018. 512 s. S. 23–28.
9. Kevin M. Clrmtont, Res Judicata: A Handbook on Its Theory, Doctrine, and Practice. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016.
10. Cavallini C., Ariano E. Issue Preclusion out of the U.S.? The Evolution of the Italian Doctrine of Res Judicata in Comparative Context. *Indiana International & Comparative Law Review*. 2021. Vol. 31. P. 1–34.

Кубко Є. Б. Преюдиція як динамічний принцип сучасної доктрини правореалізації

У статті досліджується правова природа преюдиції як динамічного принципу доктрини правореалізації, яка формується в правовій системі України. Обґрунтовується необхідність в умовах конвергенції правових систем розглядати преюдицію не тільки як процесуальний інститут доказового права, а також як невід’ємний елемент правореалізації. Доведено, що в сучасних умовах відбувається трансформація традиційного розуміння преюдиції в доктринальне узагальнення його як інституту й доктрини правореалізації. Визначено, що преюдиція виконує системну функцію стабілізації правового порядку, забезпечення узгодженості й стабільності судової практики, а, відповідно, і стабільності правової системи. Показано взаємозв’язок преюдиції з принципами правової визначеності, остаточності юридичних рішень, заборони суперечливої поведінки й інших інститутів і явищ, що забезпечують верховенство права. Проведено також порівняльний аналіз з правовими доктринами, пов’язаними з преюдицією, які використовуються в інших країнах і в діяльності міжнародних юрисдикційних органів: res judicata, issue preclusion, estoppel. У статті робиться висновок про доцільність перегляду преюдиції з погляду сучасного праворозуміння, що дає можливість розглядати її як динамічний принцип сучасної доктрини правореалізації.

Ключові слова: преюдиція, правореалізація, судова практика, правова визначеність, правовий стандарт, res judicata, issue preclusion, estoppel.

Kubko E. B. The Preclusive Effect as a Dynamic Principle of the Modern Doctrine of Law Enforcement

This article investigates the legal nature of the preclusive effect of court judgments that establish legal facts as a dynamic principle of the doctrine of law enforcement that is becoming established within the legal system of Ukraine.

The author substantiates the need to consider the preclusive effect as an essential component of law enforcement, in addition to a procedural concept of evidentiary law, in the context of the convergence of legal systems. The conventional interpretation of the preclusive effect is shown to be evolving into a doctrinal generalization of it as an institution and a doctrine of law enforcement in the modern era. It has been concluded that the preclusive effect serves a systemic function by stabilizing the legal order, thereby ensuring the consistency and stability of judicial practice and, as a result, the stability of the legal system. The interconnection between the preclusive effect of judgments and the principles of legal certainty, the finality of judicial decisions, the prohibition of contradictory conduct, and other institutions and phenomena ensuring the rule of law is demonstrated. In addition, a comparative analysis is conducted with legal doctrines associated with preclusion theories, including estoppel, res judicata, and issue preclusion, which are employed in other countries and in the activities of international jurisdictional bodies. It is recommended to reevaluate the preclusive effect of court judgments that establish legal facts in light of the contemporary understanding of law, as this enables the perspective of viewing it as a dynamic principle of the modern doctrine of law enforcement.

Keywords: preclusive effect, law enforcement, judicial practice, legal certainty, legal standard, res judicata, issue preclusion, estoppel.

DOI: 10.33663/2524-017X-2026-17-96-102

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.03.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 09.04.2026

Дата публікації: 30.04.2026